

БІБЛІЯГРАФІЧНАЕ АСВАЕННЕ ЛІТАРАТУРНАЙ СПАДЧЫНЫ
Я. КУПАЛЫ І Я. ҚОЛАСА

У 1992 г. споўнілася 110 гадоў з дня нараджэння народных пісьменнікаў Я. Купалы і Я. Қоласа, якія з'яўляюцца заснавальнікамі новай беларускай літаратуры. Цяжка пераацаніць іх уклад у распрацоўку беларускай літаратурнай мовы. Іх творчасць складае цэлую эпоху ў гісторыі беларускай дакастрычніцкай і савецкай літаратуры. Спадчына Я. Купалы і Я. Қоласа мае вялікае навуковае значэнне. Паспяховаму яе асваенню садзейнічаюць бібліяграфічныя дапаможнікі, якія даюць больш або менш поўную карціну творчай дзейнасці пісьменнікаў.

Бібліяграфічнае асваенне літаратурнай спадчыны Я. Купалы і Я. Қоласа пачалося яшчэ ў 20-я гг. Да першاپачатковых форм бібліяграфавання можна аднесці аб'явы аб публікацыях твораў пісьменнікаў, якія змяшчаліся на вокладках або старонках перыядычных выданняў «Полымя», «Узвышша», «Беларускі піянер» і інш. У гэты час з'яўляюцца і першыя невялікія бібліяграфічныя спісы і агляды, у якія ўключаліся творы Я. Купалы і Я. Қоласа. Так, у Маскве і Пецярбургу было выдадзена некалькі кніг, якія змяшчалі агляды па гісторыі беларускай літаратуры: «Очерки белорусской литературы» (М., 1920), праца Е. Карскага «Белорусы». Т. 3. Вып. 3. «Художественная литература на родном языке» (Пг., 1922) і інш., дзе ўпаміналіся першыя выданні твораў Я. Купалы і Я. Қоласа. У аглядзе «Наша літаратура за 1925 год» (Полымя. 1926. № 1) прыводзяцца звесткі аб паэме Я. Қоласа «Сымон-музыка» і зборніку яго твораў «Крок за крокам», Збору твораў Я. Купалы. Большасць гэтых аглядаў, напісаных беларускімі пісьменнікамі, арыентавалі чытачоў не толькі ў творах, іх ідэйным і мастацкім змесце, але і ў выданнях і публікацыях. Найбольш поўна творы Я. Купалы і Я. Қоласа, якія выйшлі з друку ў дэрэвалюцыйны перыяд, улічаны ў «Летапісу беларускага друку (1835—1916 гг.)», ч. 2.

Звесткі па асобных пытаннях купалазнаўства і коласазнаўства можна было знайсці таксама і ў прыкніжных спісах. Аднак гэтыя невялікія агляды твораў, спісы не маглі замяніць выдадзеных асобна персанальных паказальнікаў, неабходнасць у якіх адчувалася даволі востра.

Першы бібліяграфічны паказальнік, прысвечаны Я. Купале, з'явіўся ў 1935 г.: ДБ БССР імя У. І. Леніна падрыхтавала рэкамендацыйны персанальны паказальнік у сувязі з 30-годдзем Я. Купалы [19]. Ён змяшчае дзве часткі: «З жыццяпіса Івана Дамінікавіча Луцэвіча» і «Аб творчасці Янкі Купалы».

Па шэрагу прычын першы значны паказальнік, прысвечаны Я. Коласу, быў выдадзены толькі ў 1952 г., калі споўнілася 70 год з дня нараджэння пісьменніка. Да гэтай знамянальнай даты ДБ БССР імя У. І. Леніна падрыхтавала бібліяграфічны даведнік [5], а таксама кароткі рэкамендацыйны паказальнік літаратуры [6]. Даведнік шырока знаёміў чытачоў з творамі Я. Коласа і з лепшымі іх выданнямі на беларускай і рускай мовах. Адначасова новы даведнік «Янка Купала» [10] атрымала купалазнаўства. Ён быў складзены ДБ БССР да 70-годдзя з дня нараджэння пісьменніка і па структуры мала чым адрозніваўся ад бібліяграфічнага даведніка па творчасці Я. Коласа. Даведнік знаёміў чытачоў з арыгінальнымі творамі Я. Купалы, а таксама з лепшымі, найбольш новымі іх выданнямі. Біяграфічныя звесткі былі складзены паводле апублікаваных аўтабіяграфічных матэрыялаў паэта і крытыка-біяграфічных нарысаў аб ім, матэрыялаў, рупліва сабраных музеем Я. Купалы.

Праз пяць год у сувязі з 75-гадовым юбілеем ДБ БССР сумесна з ДБЛ выпусціла памятку чытачу, прысвечаную творчасці Я. Купалы [20], а ДБ БССР — памятку чытачу па творчасці Я. Коласа [7]. Памяткі ўяўлялі сабой найбольш дасканалую ў метадычных адносінах форму бібліяграфічнай прапаганды творчасці пісьменнікаў. Яны змяшчалі агляд асноўных твораў, пералік выданняў, невялікі анатаваны спіс прац, якія давалі агульнае ўяўленне аб жыцці і творчасці кожнага пісьменніка.

Аб неаслабнай увазе да творчасці класікаў беларускай літаратуры сведчаць і іншыя бібліяграфічныя даведнікі. Сярод іх — «Якуб Колас» [9], які падрыхтавала ДБ БССР разам з літаратурным музеем Я. Коласа ў сувязі з 80-годдзем пісьменніка. У параўнанні з бібліяграфіяй 1952 г. гэта было дапоўненае і выпраўленае выданне. Яно значна адрознівалася ад першага выдання па структуры і змяшчала аўтабіяграфіі пісьменніка, асноўныя даты яго жыцця і творчасці, агляд лепшых твораў. Вялікая ўвага была звернута на лепшыя выданні: зборы твораў, зборнікі вершаў, творы для дзяцей. Акрамя гэта-

га, да юбілеяў Я. Купалы і Я. Коласа былі падрыхтаваны метадычныя і бібліяграфічныя матэрыялы ў дапамогу бібліятэкарам. Персаналіі Я. Купалы і Я. Коласа былі выдзелены ў агульных літаратурных бібліяграфічных паказальніках. Так, у 1957 г. ДБЛ сумесна з ДБ БССР выдала рэкамендацыйны бібліяграфічны даведнік «Белорусская литература» [1]. Паказальнік быў разлічаны на чытачоў усёй краіны і выйшаў на рускай мове. Ён уключаў кароткія біяграфічныя звесткі аб пісьменніках, спісы іх лепшых твораў у перакладзе на рускую мову, бібліяграфічны агляд асноўных твораў, кароткія спісы літаратуры аб іх творчасці.

У рэкамендацыйным бібліяграфічным даведніку «Белорусская литература» [2] другая частка — савецкая літаратура — адкрывалася раздзеламі, прысвечанымі Я. Купалу і Я. Коласу. Раздзелы ўключаюць кароткія звесткі аб пісьменніках, агляды іх асноўных твораў, спісы найбольш значных выданняў, літаратуразнаўчыя і крытычныя матэрыялы. У другім рэкамендацыйным паказальніку «Беларускія пісьменнікі-лаўрэаты» ўвага чытачоў звяртаецца на тыя творы народных пісьменнікаў, якія адзначаны прэміямі.

Папулярызацыі твораў Я. Купалы і Я. Коласа садзейнічаюць і бібліяграфічныя агляды літаратуры па асобных тэмах: «Вялікая Айчынная вайна ў творчасці Я. Купалы і Я. Коласа», «Моладзь у творах Я. Купалы і Я. Коласа», «Песняры беларускага краю», «Тэма дружбы народаў у творах Я. Купалы і Я. Коласа» і інш.

Усе названыя бібліяграфічныя паказальнікі насілі ў асноўным рэкамендацыйны характар і таму не маглі быць сур'ёзнай крыніцазнаўчай базай для вывучэння творчасці пісьменнікаў.

Значнай бібліяграфічнай крыніцай для вывучэння творчасці Я. Купалы з'явіўся «Семінары» [21], падрыхтаваны выкладчыкамі філалагічнага факультэта Мінскага дзяржаўнага педінстытута імя А. М. Горкага. Ён складзены па ўзору вядомых семінарыяў па творчасці буйнейшых рускіх пісьменнікаў і налічвае шэсць раздзелаў. У асноўным раздзеле прапануваецца тэматыка для самастойнай работы. Даволі грунтоўна распрацаваны 39 тэм семінарскіх работ, якія ахопліваюць важнейшыя моманты жыцця, грамадскай і творчай дзейнасці пісьменніка. Кожная тэма мае анатаваны пералік рэкамендаванай для вывучэння літаратуры. Гэта дае магчымасць прасачыць, у якой меры тая або іншая праблема атры-

мала адлюстраванне ў літаратуры, і асэнсаваць, якія пытанні творчасці Я. Купалы засталіся некранутымі. Складальнікі выкарысталі багаты фактычны матэрыял беларускага, рускага, украінскага, польскага, чэшскага друку аб творчасці Я. Купалы. Семінары не толькі дае багаты метадычны матэрыял, але спрабуе абагульніць увесь немалы ўжо вопыт купалазнаўства. Разам з тым даследчыкі творчасці Я. Купалы і Я. Коласа мелі патрэбу ў больш поўнай бібліяграфіі.

У 60-я гг. выходзяць з друку навукова-дапаможныя паказальнікі, складзеныя Н. Б. Ватацы. Так, з драматычнымі творамі Я. Купалы і Я. Коласа, іх ацэнкай у друку знаёміць паказальнік «Беларуская савецкая драматургія» [13].

Бібліяграфічны паказальнік «Беларускае літаратурназнаўства і крытыка» [14] уключае навуковыя даследаванні, зборнікі крытычных артыкулаў, успаміны, метадычныя дапаможнікі, аўтарэфераты дысертацый, бібліяграфічныя выданні па творчасці Я. Купалы, Я. Коласа і іншых беларускіх пісьменнікаў.

Бібліяграфія арыгінальных і перакладных асобных выданняў твораў Я. Купалы і Я. Коласа даецца ў агульналітаратурным паказальніку «Мастацкая літаратура Савецкай Беларусі» [11]. У дзвюх частках паказальніка зарэгістраваны 134 асобныя выданні твораў Я. Купалы і 205 выданняў твораў Я. Коласа. Трэцяя частка гэтага паказальніка, якая рыхтуецца да выпуску, зарэгіструе асобныя выданні твораў народных пісьменнікаў за 1969—1985 гг.

Як бачым, навукова-дапаможныя паказальнікі давалі даследчыкам творчасці Я. Купалы і Я. Коласа багаты фактычны матэрыял. Аднак адсутнасць поўных паказальнікаў з'яўлялася перашкодай да паглыбленага гісторыка-літаратурнага вивучэння іх творчасці. Сярод бібліяграфічных паказальнікаў, якія ўяўляюць значную навуковую каштоўнасць, трэба адзначыць «Бібліяграфію твораў Янкі Купалы» [4], якая выйшла ў 3 частках. Улічваючы вялікае значэнне ўсіх бакоў дзейнасці Я. Купалы, перад складальнікамі была пастаўлена задача даць поўны звод усіх надрукаваных тэкстаў паэта, яго публіцыстычных артыкулаў і выступленняў, перакладаў на розныя мовы свету, а таксама перакладаў, зробленых ім з розных моў на беларускую. Нягледзячы на тое, што паказальнік з'яўляецца найбольш значным дапаможнікам па бібліяграфіі Я. Купалы, ён не пазбегнуў недахопаў.

Перш за ўсё ў ім не адлюстраваны ўсе публікацыі твораў паэта. Як слушна адзначалася ў рэцэнзіях, у паказальніку не ўказаны публікацыі твораў паэта ў заходне-беларускім перыядычным друку, розных зборніках, газеце «Беларускія ведамасці». Трэцяя частка «Бібліяграфіі твораў Я. Купалы» мае дадаткі да першых дзвюх частак. Апошняя ўключае многія з прапушчаных і нявыяўленых у той час матэрыялаў. Гэта істотна дапаўняе выдадзеныя раней часткі.

Публікацыя ў 1980 г. паказальніка «Янка Купала ў літаратурнай крытыцы і мастацтвазнаўстве» [22] стала важнай з'явай у вывучэнні творчасці Я. Купалы. Асноўны раздзел «Бібліяграфіі» ўлічвае 1349 назваў артыкулаў аб творчасці паэта. Паказальнік упершыню поўна прадставіў апублікаваныя ў друку біяграфічныя, дакументальныя матэрыялы, крытычныя і літаратуразнаўчыя артыкулы, літаратурныя творы, прысвечаныя Я. Купале, дапамагаў уявіць, як успрымалася і ўспрымаецца творчасць Я. Купалы ў шматнацыянальных літаратурах і за мяжою. З выхадам гэтага паказальніка бібліяграфаванне матэрыялаў па творчасці Я. Купалы атрымала некалькую завершанасць. Зразумела, што выданне «Бібліяграфіі» не вырашала ўсіх праблем, звязаных з бібліяграфічным асваеннем літаратурнай спадчыны паэта.

Паглыбленаму вывучэнню коласаўскай спадчыны доўгі час перашкаджала адсутнасць навуковай бібліяграфіі, перш за ўсё поўнай бібліяграфіі твораў паэта. Каб дапамагчы літаратуразнаўцам асэнсаваць спадчыну паэта, прасачыць творчую гісторыю твораў, неабходна была паўнота ўліку ўсіх публікацый тэкстаў. У 1982 г. надрукавана першая частка бібліяграфічнага паказальніка публікацый тэкстаў Я. Коласа [25]. У гэтай частцы ў храналагічнай паслядоўнасці даецца апісанне публікацый дакастрычніцкіх твораў Я. Коласа ў асобных кнігах, калектыўных зборніках таго часу, перыядычным друку, указаны таксама першыя публікацыі дарэвалюцыйных твораў пісьменніка ў беларускім савецкім друку, перакладаў на рускую і іншыя мовы шматнацыянальных літаратур да 1917 г.

Разам з тым даследчыкі творчасці Я. Коласа мелі таксама патрэбу і ў фундаментальных паказальніках, якія адлюстроўвалі б не толькі публікацыі тэкстаў, але і літаратуру аб пісьменніку. Здзяйсненне такой работы было, зразумела, не пад сілу аднаму складальніку, а патрабавала намаганняў цэлага калектыву. У 1983 г. супра-

цоўнікі ДБ імя У. І. Леніна і Літаратурнага музея Якуба Коласа падрыхтавалі біябібліяграфічны паказальнік «Якуб Колас» [26]. У параўнанні з папярэднім (1962 г.) трэцяе выданне паказальніка значна дапоўнена звесткамі пра новыя кнігі Я. Коласа, біяграфічную і крытычную літаратуру. У паказальніку ўлічаны асобныя выданні твораў Я. Коласа, як арыгінальныя, так і ў перакладах на мовы шматнацыянальных літаратур і замежныя мовы за 1910—1981 гг., а таксама літаратура аб яго жыцці і творчасці. Запісы ў раздзеле «Кнігі Я. Коласа» даюць колькасную характарыстыку творчасці паэта. Так, у паказальніку ўлічана 26 збораў і выбраных твораў паэта, 46 зборнікаў і іншых выданняў. Улічана найбольш каштоўная літаратура. Аб грунтоўнай распрацоўцы матэрыялу сведчыць значная колькасць імёнаў аўтараў прац і выказванняў аб пісьменніку. Побач з працамі на папулярным узроўні ў паказальніку прадстаўлены і навуковая, а таксама бібліяграфічная і метадычная літаратура. Станоўчай рысай паказальніка з'яўляецца дробная сістэматызацыя матэрыялу па раздзелах, якая дазваляе хутка адшукваць неабходную кнігу або артыкул. Рубрыкі паказальніка даюць выразнае ўяўленне аб асноўных праблемах вывучэння творчасці Я. Коласа.

Фундаментальнай крыніцай для вывучэння творчасці Я. Купалы з'яўляецца біябібліяграфічны паказальнік «Янка Купала» [24], які быў падрыхтаваны да 100-годдзя з дня нараджэння паэта супрацоўнікамі аддзела беларускай літаратуры і бібліяграфіі ДБ імя У. І. Леніна. Паказальнік дае больш або менш поўную карціну творчай дзейнасці пісьменніка. У ім улічаны ўсе апублікаваныя асобныя выданні твораў Я. Купалы, як арыгінальныя, так і перакладзеныя на мовы шматнацыянальных літаратур і замежныя мовы — усяго 15 збораў і выбраных твораў паэта, 186 зборнікаў і іншых выданняў. Даследчыкі творчасці Я. Купалы атрымалі амаль вычарпальны пералік літаратурна-крытычных матэрыялаў. Раздзел «Літаратура аб жыцці і творчасці Я. Купалы» ўключае 86 кніг, 1329 артыкулаў. Вялікая колькасць літаратурна-крытычных артыкулаў сведчыць аб грунтоўнай распрацоўцы творчасці Я. Купалы. Увага складальнікаў засяроджана на асобе паэта, на раскрыцці сродкамі бібліяграфіі ўсёй яго шматграннай дзейнасці. Для характарыстыкі творчага шляху пісьменніка важнае значэнне мае раздзел «Пераклады». У паказальніку адлюстраваны абодва важныя для літаратурнага працэсу мо-

манты: пераклады твораў паэта на мовы шматнацыянальных літаратур і замежных краін і пераклады, якія зрабіў Я. Купала. Зразумела, пераклады твораў пісьменніка на іншыя мовы сведчаць аб тым, што творчасць паэта вядома далёка за межамі рэспублікі. Другі момант мае дачыненне да творчасці Купалы-перакладчыка.

У паказальніку збіраецца, сістэматызуецца значны матэрыял аб літаратурных сувязях Я. Купалы. Матэрыял па гэтай праблеме выдзелены ў раздзеле «Творчыя сувязі Я. Купалы з братнімі літаратурамі». Звесткі аб пісьменніках, якія ўступалі ў творчыя кантакты з Я. Купалам, дае «Імянны паказальнік». Адным з важных у паказальніку з'яўляецца раздзел «Янка Купала і мастацтва».

Асаблівай увагі заслугоўвае першая на Беларусі персанальная энцыклапедыя «Янка Купала» [23], якая падагульніла дасягненні купалазнаўства і з'явілася поўным зводам звестак аб жыцці і творчасці паэта, яго акружэнні, аб адлюстраванні яго сюжэтаў і вобразаў ва ўсіх галінах мастацтва. У энцыклапедыі змешчана 3095 артыкулаў. Пасля кожнага з іх даецца спіс асноўнай літаратуры; апрача гэтага, энцыклапедыя «Янка Купала» змяшчае складзены І. У. Саламевічам раздзел «Асноўная літаратура пра жыццё і творчасць Я. Купалы».

Вялікую карысць даследчыкам творчасці Я. Купалы і Я. Коласа прынясе складзены супрацоўнікамі Інстытута літаратуры АН Беларусі біябібліяграфічны слоўнік «Беларускія пісьменнікі». Ён выйдзе ў шасці тамах у выдавецтве «Беларуская энцыклапедыя» імя П. Броўкі.

Неабходна адзначыць, што вялікую работу па ўліку прац, прысвечаных Я. Купалу і Я. Коласу, праводзіць Беларускі інстытут навукі і мастацтва, Беларуская бібліяграфічная служба ў Амерыцы, а таксама бібліятэка імя Ф. Скарыны ў Лондане. Прыкладам з'яўляецца паказальнік «Янка Купала і Якуб Колас на Захадзе» [27]. Складальнікі імкнуліся выявіць і ўлічыць у паказальніку ўсё, што было надрукавана пра пісьменнікаў за мяжой. Улічаны працы як на беларускай, так і на англійскай, французскай, іспанскай, нямецкай і іншых мовах. Паказальнік змяшчае інфармацыю і аб творах Я. Купалы і Я. Коласа, якія пакладзены на музыку, адлюстраваны ў мастацтве.

Прааналізаваўшы сістэму бібліяграфічных паказальнікаў, прысвечаных Я. Купале і Я. Коласу, можна зрабіць некаторыя абагульненні адносна бібліяграфічнага

асваення іх літаратурнай спадчыны. Бібліяграфія, прысвечаная Я. Купале і Я. Коласу, адносіцца да ліку найбольш распрацаваных персанальных бібліяграфій у нашай рэспубліцы.

Разгледжаная сістэма бібліяграфічных паказальнікаў дае магчымасць сродкамі бібліяграфіі вызначыць творчы воблік пісьменнікаў, выявіць прабелы ў вывучэнні іх літаратурнай творчасці. Аднак створаная сістэма бібліяграфічных дапаможнікаў не азначае вырашэння ўсіх праблем, звязаных з бібліяграфаваннем іх літаратурнай спадчыны.

Інтэнсіўнае развіццё літаратуразнаўства, рост цікавасці грамадства да творчасці народных пісьменнікаў ствараюць новыя праблемы, патрабуюць абагачэння існуючай сістэмы дапаможнікаў новымі метадычнымі рашэннямі, рэкамендацыйнымі паказальнікамі.

Неабходнай умовай павышэння эфектыўнасці выкарыстання сістэмы з'яўляецца глыбокае раскрыццё зафіксаваных у бібліяграфічных дапаможніках публікацый. Толькі тады бібліяграфічныя дапаможнікі дапамогуць чытачам, будуць садзейнічаць павышэнню эфектыўнасці навуковай работы.

1. Беларуская літаратура: Крат. рек. указ. / Сост. Н. Ватаці. М., 1957. С. 33—41.

2. Беларуская літаратура: Рек. библіогр. справ. М., 1988. С. 35—56.

3. Беларускія пісьменнікі-лаўрэаты: Рэк. бібліягр. паказальнік. 2-е выд., перапрац. і дап. Мн., 1987. 380 с.

4. Бібліяграфія твораў Янкі Купалы. Мн., 1955—1980.

Ч. 1. 1905—1917. Мн., 1955. 86 с.

Ч. 2. 1917—1942. Мн., 1957. 204 с.

Ч. 3. 1942—1960. Мн., 1972. 847 с.

5. Ватацы Н. Б. Якуб Колас: Да 70-годдзя з дня нараджэння: Бібліягр. даведнік. Мн., 1952. 74 с.

6. Ватацы Н. Б. Якуб Колас: К 70-летію со дня рождения: Крат. указ. лит. М., 1952. 54 с.

7. Ватацы Н. Б. Якуб Колас: Да 75-годдзя з дня нараджэння: Бібліягр. памятка. Мн., 1957. 57 с.

8. Ватацы Н. Б. Якуб Колас: Памятка чытацелю. М., 1975. 26 с.

9. Ватацы Н. Б., Пратасевіч М., Базарэвіч М. Якуб Колас: Да 80-годдзя з дня нараджэння: Бібліягр. даведнік. Мн., 1962. 186 с.

10. Ватацы Н. Янка Купала. 1882—1942: Бібліягр. даведнік. Мн., 1953. 86 с.

11. Ватацы Н. Б. Мастацкая літаратура Савецкай Беларусі 1917—1960: Бібліягр. асоб. выд. Мн., 1962. С. 145—163, 183—196.

12. Ватацы Н. Б. Мастацкая літаратура Савецкай Беларусі 1961—1968: Бібліягр. асоб. выд. Мн., 1971. С. 95—101, 109—112.

13. Ватацы Н. Б. Беларуская савецкая драматургія: Бібліягр. Мн., 1967. 275 с.

14. *Ватацы Н. Б.* Беларускае літаратуразнаўства і крытыка 1945—1963: Бібліягр. асаб. выд. Мн., 1964. 189 с.

15. Гордасць і слава беларускай літаратуры: Да 100-годдзя з дня нараджэння Я. Купалы і Я. Коласа: Метад. рэк. і бібліягр. матэрыялы ў дапамогу б-кам і т-вам аматараў кн. Мн., 1981. 77 с.

16. Да 80-годдзя з дня нараджэння Янкі Купалы. 1882—1942: Метад. і бібліягр. матэрыялы ў дапамогу б-кам. Мн., 1962. 25 с.

17. *Кунина А., Сахарова Е., Шалашова З.* Советские писатели: Рэк. указ. лит. в помощь самообразов. молодежи. М., 1970. С. 222—232.

18. Наш Купала: Да 100-годдзя з дня нараджэння: Бібліягр. і метад. матэрыялы ў дапамогу б-кам. Мн., 1981. 19 с.

19. *Пратасевіч М. І.* Янка Купала. Мн., 1935. 10 с.

20. *Шалашова З.* Янка Купала. 1882—1942 гг.: Памятка чыта-
телю. М., 1957. 35 с.

21. Янка Купала: Семінарыў. Мн., 1963. 136 с.

22. Янка Купала ў літаратурнай крытыцы і мастацтвазнаўстве: Бібліягр. Мн., 1980. 286 с.

23. Янка Купала: Энцыкл. даведнік. Мн., 1986. 726 с.

24. Янка Купала: Да 100-годдзя з дня нараджэння: Бібліягр. паказальнік. Мн., 1984. 408 с.

25. Якуб Колас: Бібліягр. 1906—1917. Мн., 1982. 98 с.

26. Якуб Колас: Да 100-годдзя з дня нараджэння: Бібліягр. паказальнік. Мн., 1983. 422 с.

27. Янка Купала і Якуб Колас на Захадзе: Бібліяг./Уклад. В. Кіпель і З. Кіпель. Нью-Йорк, 1985. 350 с.